

SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2025. gada 30. jūnijā

lietā Nr. 2024-23-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Anita Rodiņa, Jānis Neimanis, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Mārtiņš Mits un Juris Juriss,

pēc SIA “Alfor” konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2025. gada 29. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par 2024. gada 11. janvāra likuma “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā” 12. panta, ciktāl ar to Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 10. panta otrā daļa papildināta ar 17. punktu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2016. gada 21. aprīlī pieņēma Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumu (turpmāk – Tabakas aprites likums).

Tabakas aprites likuma 10. pantā tika noteikti smēķēšanas ierobežojumi. Šā panta ceturtnā daļa noteica: “Kazino un spēļu zālēs atļauts smēķēt tikai telpā, kas speciāli ierādīta smēķēšanai, vai atsevišķi nodalītā telpā, kas paredzēta smēķēšanai un kas ēkas tehniskās inventarizācijas plānā atzīmēta kā konstruktīvi nodalīta

telpa, kura paredzēta pamatpakalpojumu saņemšanai un smēķēšanai un ir aprīkota ar nosūces ventilāciju. Šī telpa aizņem ne vairāk kā 50 procentus no kopējās publiskās telpas platības un ir izvietota pēc iespējas tālāk no ieejas. Telpā ir attiecīgs informatīvs uzraksts vai simbols.”

Saeima 2024. gada 11. janvārī pieņēma likumu “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā” (turpmāk – Tabakas aprites likuma grozījumi). Ar Tabakas aprites likuma grozījumu 12. pantu Tabakas aprites likuma 10. panta otrā daļa, kurā noteiktas vietas, kur smēķēšana aizliegta, ir papildināta ar 17. punktu šādā redakcijā: “17) azartspēļu organizēšanas vietās” (turpmāk – apstrīdētā norma). Turklāt ar Tabakas aprites likuma grozījumiem no Tabakas aprites likuma ir izslēgta 10. panta ceturtā daļa.

Apstrīdētā norma stājas spēkā 2025. gada 1. janvārī.

2. Pieteikuma iesniedzēja – “Alfor” SIA (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Ievērojot Tabakas aprites likuma 10. panta ceturtās daļas prasības, Pieteikuma iesniedzēja savās azartspēļu organizēšanas vietās izveidoja smēķēšanai paredzētas atsevišķas, konstruktīvi nodalītas telpas un aprīkoja tās ar gaisa sūknēšanai un ventilācijai nepieciešamajām iekārtām.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, apstrīdētā norma paredz, ka no 2025. gada 1. janvāra azartspēļu organizēšanas vietās smēķēšanai speciāli izveidoto telpu izmantošana vairs nav pieļaujama. Apstrīdētās normas rezultātā Pieteikuma iesniedzējai rodas pienākums šīs telpas likvidēt, mainīt savas pakalpojumu sniegšanas vietas, telpu plānus, kā arī atbrīvoties no visa smēķēšanai speciāli paredzēto telpu aprīkojuma, pat ja tas tika uzstādīts neilgi pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās. Attiecīgie izdevumi Pieteikuma iesniedzējai jāsedz no ieņēmumiem, kas gūti no azartspēļu organizēšanas, un tādējādi ir ierobežota netraucēta tās īpašuma izmantošana.

Pieteikuma iesniedzēja veica būtiskus finansiālus ieguldījumus smēķēšanai speciāli paredzēto telpu izveidošanā. Atbilstoši Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās drošības un tiesiskās palāvības aizsardzības principam Pieteikuma iesniedzēja rēķinājās ar to, ka izveidotās telpas varēs tikt izmantotas smēķēšanai un tādējādi tiks atsvērts tās izdarītais ieguldījums, proti, tiks amortizētas šo telpu izveides izmaksas. Noteiktajā pārejas periodā, kas beidzās ar apstrīdētās normas

spēkā stāšanās dienu, Pieteikuma iesniedzējai nav izdevies amortizēt smēķēšanai paredzēto telpu likvidēšanas izmaksas, jo šajā periodā bija jācenšas mazināt zaudējumus, kas tai radušies šo telpu izveides rezultātā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst tiesībām uz īpašumu un tiesiskās paļāvības aizsardzības principam.

Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzējas neapmierinātība ar iespējamo tās pamattiesību aizskārumu izriet no kļūdainas Tabakas aprites likuma normu interpretācijas, nevis no pašas apstrīdētās normas. Pieteikuma iesniedzējai nebija pienākuma uzņemties būtiskas izmaksas, izbūvējot ventilācijas sistēmas un pielāgojot telpas smēķētājiem, jo Tabakas aprites likums pats par sevi neprasīja, lai ikviens komersants, citstarp Pieteikuma iesniedzēja, savās kazino un spēļu zālēs izbūvētu īpašas smēķēšanai paredzētas telpas, ja vien komersants pats to nevēlējās. Šāda prasība ir aktuāla tikai tādā gadījumā, ja pats komersants izvēlēties azartspēļu zālēs nodrošināt personām iespēju smēķēt un pakļaut tās ar smēķēšanu saistītam riskam. Ar apstrīdēto normu ir pilnīgi saderīgas tādas azartspēļu organizēšanas vietas, kurās ir īpašas atsevišķas telpas ar gaisa sūknēšanai un ventilācijai nepieciešamo aprīkojumu. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums nekādā veidā neskar arī Pieteikuma iesniedzējas uzņēmējdarbību, jo pieteikumā norādīts, ka azartspēļu organizēšanas vietās iespēja smēķēt netiek dota ar nolūku piesaistīt klientus.

Ar apstrīdēto normu tiek aizsargātas gan citu cilvēku tiesības uz veselību, gan sabiedrības labklājība. Pasaules Veselības organizācijas Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību 8. pants prasa pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas pēc iespējas plašākā mērā liedz smēķēšanu publisku vietu iekštelpās, tostarp azartspēļu organizēšanas vietās, un tādējādi aizsargā personas no smēķēšanas rezultātā radītā piesārņojuma. No šīs prasības izriet valsts uzdevums noteikt tādu tiesisko regulējumu, kas mudinātu komersantus rīkoties sociāli atbildīgi un aizsargātu personu tiesības uz veselību un dzīvību.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums sasniedz tā legītimos mērķus. Apstrīdētā norma ne tikai nodrošina to, ka azartspēļu organizēšanas vietu apmeklētāji nepakļaus sevi tiešam smēķēšanas riskam, bet arī mazinās pasīvās smēķēšanas riskus, tostarp attiecībā uz citiem šo publisko vietu apmeklētājiem. Tāpat apstrīdētā norma dod personām iespēju izvērtēt savas rīcības sekas, jo uz smēķēšanas laiku spēli nākas pārtraukt un galu galā tās var apzināties, ka spēlēšanai patērēts neparedzēti ilgs laiks.

Tiesiskais regulējums, kas pieļauj smēķēšanu speciālās tam paredzētās telpās, nevar pilnībā sasniegt leģitīmos mērķus, jo inženiertehniskās pieejas nepasargā personas no tabakas dūmu iedarbības. Smēķēšanas rezultātā radušās gaisa cietās daļiņas lielos daudzumos no azartspēļu organizēšanas vietās smēķēšanai paredzētajām zonām nonāk citās telpās, kaut arī darbojas ventilācijas sistēma. Piesārņojumu rada arī tabakas dūmu daļiņas, kas paliek uz dažādām virsmām telpās, kur smēķēšana tiek atļauta. Šīs daļiņas, kas satur gan nikotīnu, gan citas kancerogēnas un toksiskas vielas, nevar tikt likvidētas ar ventilācijas sistēmu palīdzību.

Saskaņā ar jaunākajiem pētījumiem atsevišķu smēķēšanas telpu pastāvēšana tiek uzskatīta par sabiedrības veselības aizsardzības sistēmas trūkumu. Pieņemumu, ka īpašs telpu aprīkojums, piemēram, ventilācijas iekārtas, spētu pienācīgi pasargāt personu veselību no kaitējuma, ko nodara smēķēšana, Pasaules Veselības organizācija ir atzinusi par vienu no visvairāk izplatītajiem mītiem, kas ir pretrunā ar zinātnes atziņām un veselības politikas izstrādē nebūtu izmantojams.

Likumdevējs, visas sabiedrības interesēs nosakot īpašuma tiesību izmantošanas ierobežojumus, nav pārkāpis savas rīcības brīvības robežas. Labumu no apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma sabiedrība gūst vairākos aspektos, proti, šis ierobežojums pasargā gan smēķētājus, gan nesmēķētājus, pozitīvi ietekmē sabiedrības attieksmi pret veselībai kaitīgiem ieradumiem, kā arī mazina valsts veselības aprūpes sistēmas noslodzi.

Pieteikuma iesniedzēja nevarēja pamatoti un saprātīgi paļauties uz to, ka tiesiskais regulējums attiecībā uz smēķēšanu azartspēļu organizēšanas vietās netiks mainīts. Paredzot jaunu tiesisko regulējumu, likumdevējs ir ievērojis saprātīgu līdzsvaru starp nepieciešamību aizsargāt Pieteikuma iesniedzējas tiesisko paļāvību un nepieciešamību nodrošināt visas sabiedrības intereses. Likumdevējs noteica pārejas periodu, citstarp ievērojot attiecīgās nozares ekspertu viedokli par adekvātu tā ilgumu. Ņemot vērā to, ka attiecīgā likumprojekta izvērtēšanas darbs Saeimā turpinājās līdz pat 2024. gada 11. janvārim, kad apstrīdētā norma tika pieņemta galīgajā lasījumā, likumdevējs pārejai uz jauno regulējumu atvēlēja gandrīz veselu gadu ilgu periodu – līdz 2025. gada 1. janvārim.

4. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka likumdevējs ar apstrīdēto normu ir noteicis saistošu uzvedības priekšrakstu, saskaņā ar kuru azartspēļu organizēšanas vietās to apmeklētāji nedrīkst smēķēt, bet azartspēļu organizētājiem jāuzrauga šā aizlieguma ievērošana. Ar apstrīdēto normu, ciktāl tā attiecas uz

Pieteikuma iesniedzēju, pēc būtības ir paplašināti Azartspēļu un izložu likumā noteiktie azartspēļu organizētāju pienākumi. Apstrīdētā norma nerada konkrētu negatīvu ietekmi uz Pieteikuma iesniedzējas ekonomiskajām, ar tās saimniecisko darbību saistītajām interesēm, nesamazina tās peļņu un nav cēloniskā sakarā ar Pieteikuma iesniedzējas tiesībām uz īpašumu. Turklāt Pieteikuma iesniedzējai nav saiknes ar tabakas vai nikotīna produktu ražošanu vai izplatīšanu, proti, tās pamatdarbība ir azartspēļu organizēšana. Tādējādi nav saskatāms, kādā veidā apstrīdētā norma varētu Pieteikuma iesniedzējai ierobežot Satversmes 105. pantā ietvertās pamattiesības.

Smēķēšana nav uzskatāma par priekšnoteikumu tam, lai persona varētu spēlēt azartspēles vai tās varētu tikt organizētas. Nedz iepriekšējais regulējums, nedz apstrīdētā norma nekādā veidā neietekmē Pieteikuma iesniedzējas tiesības brīvi nodarboties ar izraudzīto uzņēmējdarbību atbilstoši normatīvo aktu noteikumiem. Aizliegums smēķēt azartspēļu organizēšanas vietās nedz mazina, nedz arī papildus aprobežo Pieteikuma iesniedzējas iespējas turpināt iesākto uzņēmējdarbību.

Ar apstrīdēto normu nedz Pieteikuma iesniedzējai, nedz jebkuram citam azartspēļu organizētājam nav uzlikts pienākums likvidēt iepriekš smēķēšanai atvēlētās telpas un tajās uzstādītās ventilācijas iekārtas. Apstrīdētā norma no 2025. gada 1. janvāra liedz smēķēt azartspēļu organizēšanas vietās, taču nekādā mērā nemazina telpu īpašnieku vai faktisko valdītāju tiesības uz šīm telpām un tajās esošajām ietaisēm. Nekas neliecina par to, ka iepriekš pielāgotās un ar ventilāciju aprīkotās telpas turpmāk nevarētu tikt izmantotas citiem ar Pieteikuma iesniedzējas komercdarbību saistītiem mērķiem.

Tabakas aprites likuma 10. panta ceturtnās daļas regulējums bija piemērojams tad, ja azartspēļu organizētājs pats un labprātīgi ir izvēlējies atļaut saviem klientiem smēķēt attiecīgajās azartspēļu organizēšanas vietās. Nekādi pienākumi attiecībā uz telpu tehnisko un funkcionālo pielāgošanu nav bijuši noteikti kā vispārēja prasība. Pieteikuma iesniedzējas brīvprātīgā izvēle bija par pamatu konkrētajiem ieguldījumiem smēķēšanai paredzēto telpu ierīkošanā un aprīkošanā.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas pārstāvis starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās – uzskata, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējai ierobežo no Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem izrietošās tiesības uz īpašumu.

Apstrīdētās normas tiesiskās sekas ietiecas īpašnieka tiesībās lietot savu īpašumu pēc saviem ieskatiem, jo ierobežo īpašnieka tiesības izlemt to, vai viņš

savā īpašumā var smēķēt pats un atļaut smēķēt citiem. Tādējādi likumdevējs ir izlēmis jautājumu par tādu īpašuma izmantošanas veidu, kas citādi būtu īpašnieka ziņā.

Apstrīdētā norma tieši neietekmē Pieteikuma iesniedzējas komercdarbību un neliedz tai arī turpmāk organizēt azartspēles, jo Pieteikuma iesniedzējas komercdarbība nav saistīta ar ietekmētās uzņēmējdarbības – tabakas, tabakas izstrādājumu vai elektronisko smēķēšanas ierīču piegādes vai ar attiecīgajiem produktiem saistītu pakalpojumu – nozari. Tādēļ tam apstāklim, ka azartspēļu organizēšanas vietās īpašas telpas tika izbūvētas, lai nodrošinātu to apmeklētājiem iespēju smēķēt, nav izšķirošas nozīmes jautājumā par to, vai apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējai ir vai nav aizskārusi no Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem izrietošās tiesības uz īpašumu.

Pieteikuma iesniedzējas argumentiem, kas saistīti ar telpu pārbūvi un attiecīgajiem ieguldījumiem, varētu būt nozīme tiktāl, ciktāl tiek vērtēta tiesiskās paļāvības aizsardzības principa ievērošana. Tomēr būtiska nozīme ir piešķirama nevis Pieteikuma iesniedzējas iespējamai tiesiskajai paļāvībai uz to, ka tās veiktie ieguldījumi smēķēšanai paredzēto telpu izbūvē nezaudēs savu vērtību tiesiskā regulējuma izmaiņu dēļ, bet gan tās tiesiskajai paļāvībai uz Tabakas aprites likuma 10. panta ceturtās daļas regulējuma nemainīgumu.

Ievērojot to, kādā nozarē darbojas Pieteikuma iesniedzēja un ir pieņemta apstrīdētā norma, kā arī valstīm noteikto plašo rīcības brīvību sabiedrības veselības aizsardzības jomā, var secināt, ka pārejas periods, kas noteikts līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās dienai, ir pietiekami saudzējošs no tiesiskās paļāvības aizsardzības viedokļa un likumdevējam nebija jāparedz nekādi īpaši priekšnoteikumi tiesiskās paļāvības aizsardzībai papildus tiem, kas jau paredzēti.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Spēļu biznesa asociācija – norāda, ka apstrīdētā norma ir nesamērīga, jo nesmēķējošiem klientiem tika nodrošināta iespēja saņemt pakalpojumu no tabakas dūmiem brīvā telpā. Azartspēļu organizētāji lūdza atļaut viņiem savās telpās ierīkot speciālas smēķētavas, lai tādējādi varētu apmierināt kā smēķējošo, tā nesmēķējošo apmeklētāju intereses un arī apkaimes iedzīvotāju vēlmi dzīvot klusumā, taču šis lūgums tika noraidīts. Pirms apstrīdētās normas pieņemšanas īpašu smēķēšanai paredzētu telpu iekārtošana bija atkarīga no azartspēļu organizētāju vēlmes piesaistīt plašāku apmeklētāju loku, jo aptuveni trešdaļa sabiedrības ir smēķētāji. Lai ievērotu iepriekš spēkā bijušās prasības, azartspēļu organizētāji ir gan izveidojuši telpas, kas speciāli ierādītas smēķēšanai, gan uzstādījuši lielākas jaudas gaisa nosūcējus.

Pēc apstrīdētās normas stāšanās spēkā uzturēt nošķirtu zonu, kurā iepriekš bija ļauts smēķēt, vairs nav pamata. Atsevišķos gadījumos būs jālikvidē norobežojošās sienas, tas prasīs būvniecības procesā paredzēto darbību veikšanu, proti, dokumentācijas izstrādi, saskaņošanu, būvniecību, būvdarbu nodošanu ekspluatācijā un investīcijas. Noteiktais pārejas periods ir izmantots, lai apmācītu apsardzes komersantu personālu, instruētu apsardzes pakalpojumu – bieži vien kā ārpalpojuma – sniedzējus, kā arī sagatavotu attiecīgas informatīvas norādes, savukārt Valsts policijai un pašvaldību policijai ir bijusi iespēja apzināt iespējamus riskus un sagatavoties to minimizēšanai.

Secinājumu daļa

7. Pieteikuma iesniedzēja lūdz vērtēt apstrīdētās normas atbilstību gan Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem, gan no 1. panta izrietošajam tiesiskās paļāvības aizsardzības principam.

Satversmes tiesa ir atzinusi: ja lietā apstrīdēta tiesību normas atbilstība gan tiesiskās paļāvības aizsardzības principam, gan Satversmes 105. pantam, apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 4. punktu un 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 15. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējas sniegtais juridiskais pamatojums ir balstīts uz to, ka apstrīdētā norma tai ierobežojot Satversmē noteiktās tiesības uz īpašumu. Savukārt Pieteikuma iesniedzējas apsvērumi par iespējamo tiesiskās paļāvības aizsardzības principa pārkāpumu ir saistīti ar tās norādītajiem argumentiem par Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteikto pamattiesību ierobežojumu. Proti, Pieteikuma iesniedzēja kā azartspēļu organizētāja paļāvās uz to, ka tiesiskais regulējums bez pienācīga pamata netiks mainīts, tai piederošajā azartspēļu organizēšanas vietā izveidotās smēķēšanas telpas būs iespējams izmantot atbilstoši to sākotnējam mērķim un tādējādi tiks atsvērts ieguldījums, kas saistīts ar attiecīgo telpu izveidi. Tātad izskatāmajā lietā tiesiskās paļāvības aizsardzības princips ir cieši saistīts ar iespējamo īpašuma tiesību ierobežojumu un Satversmes tiesai, pārbaudot iespējamā personas īpašuma tiesību ierobežojuma atbilstību Satversmei, jāņem vērā arī tiesiskās paļāvības aizsardzības princips.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem ir vērtējama kopsakarā ar tiesiskās paļāvības aizsardzības principu.

8. Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju un neaprobežojas vienīgi ar īpašuma tiesībām. Ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija sprieduma lietā Nr. 2020-49-01 20.1. punktu*). Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi aptver ikviena tiesības izmantot savu īpašumu, tostarp veicot komercdarbību (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 9. februāra sprieduma lietā Nr. 2020-33-01 27.2. punktu*).

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 18. punktu*). Tādēļ Satversmes 105. panta saturs ir noskaidrojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pantu, kā arī tā piemērošanas praksi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka katrā atsevišķā gadījumā tiesai ir jāizskata šāds jautājums: vai lietas apstākļi, aplūkojot tos kopumā, piešķir prasītājam īpašuma tiesības uz materiālajām interesēm, kuras aizsargā Konvencijas Pirmā protokola 1. pants (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2007. gada 11. janvāra sprieduma lietā “Anheuser–Busch Inc. v. Portugal”, pieteikums Nr. 73049/01, 63. punktu*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa secinājusi, ka jēdzienam “īpašums” minētās normas izpratnē ir autonoma nozīme, kura neaprobežojas tikai ar īpašuma tiesībām uz fiziskiem objektiem, un ka dažādas citas tiesības un intereses, kas veido aktīvus, arī var uzskatīt par īpašuma tiesībām un tātad par īpašumu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 1999. gada 25. marta sprieduma lietā “Iatridis v. Greece”, pieteikums Nr. 31107/96, 54. punktu*). Arī ekonomiskās intereses, kas izriet no komercdarbības veikšanas, ir uzskatāmas par īpašumu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1989. gada 7. jūlija sprieduma lietā “Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden”, pieteikums Nr. 10873/84, 53. punktu*). Lai šādas ekonomiskās intereses tiktu atzītas par tiesību uz īpašumu objektu, tām jābūt saistītām ar konkrēta veida komercdarbību, kuru persona līdz šim veikusi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2014. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-21-03 10.2. punktu un Eiropas*

Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 7. jūnija sprieduma lietā “O’Sullivan McCarthy Mussel Developement Ltd v. Ireland”, pieteikums Nr. 44460/16, 89. punktu).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. pants ietver trīs atsevišķus noteikumus: pirmais, kas ietverts pirmajā teikumā un kam piemīt vispārīgs raksturs, nosaka tiesību uz īpašumu netraucētu īstenošanu; otrais noteikums, kas ietverts otrajā teikumā, regulē īpašuma atņemšanu un paredz zināmus nosacījumus tās īstenošanai; trešais noteikums, kas ietverts trešajā teikumā, piešķir valstīm tiesības saskaņā ar vispārējām interesēm kontrolēt īpašuma izmantošanas kārtību. Tomēr visi šie noteikumi ir savstarpēji saistīti – otrais un trešais noteikums attiecas uz iejaukšanos īpašuma tiesību netraucētā izmantošanā, tādēļ tie ir interpretējami, ņemot vērā pirmajā noteikumā nostiprināto principu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2004. gada 22. jūnija sprieduma lietā “Broniowski v. Poland”, pieteikums Nr. 31443/96, 134. punktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 25. oktobra sprieduma lietā “Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia”, pieteikums Nr. 71243/01, 93. punktu).*

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka tās komercdarbība gan nav saistīta ar smēķēšanu, taču apstrīdētā norma noteic, ko Pieteikuma iesniedzēja savā azartspēļu organizēšanas vietā drīkst vai nedrīkst atļaut. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējai tiek ierobežota iespēja netraucēti izmantot savas īpašuma tiesības.

Pēc apstrīdētās normas stāšanās spēkā Pieteikuma iesniedzēja vairs nevar netraucēti turpināt savu komercdarbību sev vēlamā veidā, proti, ne tikai organizēt azartspēles, bet arī to organizēšanas vietās nodrošināt apmeklētājiem iespēju smēķēt iekštelpās. Tādējādi apstrīdētās normas tiesiskās sekas ietiecas netraucētā īpašuma tiesību izmantošanā, ierobežojot komercdarbības veikšanu.

Līdz ar to apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējai ierobežo Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās tiesības uz netraucētu īpašuma izmantošanu.

9. Noskaidrojot, vai personas pamattiesību, proti, tiesību uz īpašumu, ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai tas ir noteikts ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu, tostarp ievērojot labas likumdošanas principu (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 21. marta sprieduma lietā Nr. 2022-06-03 19. punktu).*

Apstrīdētā norma iekļauta Tabakas aprite likumā un ir publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā un ir skaidri formulēta. Pieteikuma iesniedzēja arī nav izteikusi

iebildumus un Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir izdota tādā procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam.

Tātad no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

10. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma mērķis ir aizsargāt cilvēku tiesības uz veselību, aizliedzot smēķēšanu un tādējādi novēršot arī smēķēšanai pakļauto personu veselības kaitējumu. No sabiedrības veselības aizsardzības ir atkarīga sabiedrības labklājība, tādēļ apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir citstarp vērsts arī uz sabiedrības labklājības aizsardzību.

Tabakas aprite likuma 2. panta pirmajā daļā ir noteikts šā likuma mērķis – aizsargāt sabiedrības veselību, tostarp cilvēku tiesības dzīvot tīrā un labvēlīgā, ar smēķēšanai paredzētu tabakas izstrādājumu un augu smēķēšanas produktu dūmiem, kā arī ar elektronisko smēķēšanas ierīču tvaiku nepiesārņotā vidē. No likuma anotācijas izriet, ka tiesības tikt pasargātam no tabakas dūmiem un tādējādi arī tiesības uz augstāko iespējamo veselības standartu ir paredzētas vairākos starptautiskos juridiski saistošos dokumentos, piemēram, Pasaules Veselības organizācijas konstitūcijā, Bērnu tiesību aizsardzības konvencijā, Konvencijā par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu, kā arī Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. Tomēr līdz Tabakas aprite likuma pieņemšanai Latvija bija viena no tām valstīm, kuras vēl joprojām nebija izpildījušas Pasaules Veselības organizācijas Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību 8. pantā un tā vadlīnijās noteiktās prasības (*sk. likumprojekta Nr. 90/TA-2143 anotāciju*).

Pasaules Veselības organizācijas Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību 5. panta 2. punkta “b” apakšpunkts nosaka valstu tiesisko mērķi tabakas regulējuma jomā, un saskaņā ar to katra valsts atbilstoši savām iespējām pieņems un ieviesīs efektīvus likumdošanas, izpildvaras, administratīvos vai citus pasākumus un sadarbosies, ciktāl piemērots, ar citām valstīm, izstrādājot atbilstošas politikas tabakas patēriņa novēršanai un samazināšanai un šo politiku ietvaros apkarojot atkarību no nikotīna un pakļaušanu tabakas dūmiem. Savukārt minētās konvencijas 8. panta 1. punktā ietverta norāde uz nepārprotami

zinātniskiem pierādījumiem tam, ka pakļaušana tabakas dūmiem izraisa nāvi, slimības un invaliditāti.

Minētās konvencijas 8. panta kontekstā ir atzīts, ka valstīm, ja tas nepieciešams, ir jāpastiprina un jāpaplašina cilvēku aizsardzība pret tabakas dūmu iedarbību. Nepieciešamā rīcība var aptvert jaunu tiesību aktu ieviešanu vai tiesību aktu grozīšanu, to efektīvu izpildi un arī citus pasākumus, kas būtu pamatoti ar jauniem zinātniskiem pierādījumiem (*sk.: WHO Framework Convention on Tobacco Control. Guidelines for implementation of Article 8, 2013, p. 7*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Pasaules Veselības organizācijas vadlīnijas ir uzskatāmas par avotu ar rekomendējošu, bet vienlaikus arī autoritatīvu raksturu, kas valstij iesaka konkrētas problēmas risināšanā izvēlēties optimālo rīcības modeli (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-02-03 19.2. punktu*). Tātad valstij, izstrādājot un ieviešot tabakas aprites regulēšanas politiku, ir jāņem vērā Pasaules Veselības organizācijas Vispārējā konvencijā par tabakas uzraudzību un citos Latvijai saistošos starptautiskos normatīvajos aktos noteiktās prasības.

Smēķēšanas atkarība ilgstoši sabiedrībā tika uzskatīta par normālu parādību (*sk., piemēram: Slimību profilakses un kontroles centrs. Datu vizualizācijas par smēķēšanu. Ikdienas smēķētāju (15–74 g. v.) īpatsvars pa dzimumiem, %. Pieejams: www.spkc.gov.lv*). Veselības ministrija, iesniedzot Saeimai priekšlikumus likumprojekta otrajam lasījumam, norādījusi, ka apstrīdētā norma ir nepieciešama, lai mazinātu apmeklētāju un darbinieku pakļaušanu pasīvajai smēķēšanai visās azartspēļu organizēšanas vietās (*sk. likumprojekta Nr. 48/Lp14 materiālus*). Arī no apkopotajiem datiem par iedzīvotāju smēķēšanas paradumiem 2018. gadā izriet tas, ka smēķēšana Latvijā uzskatāma par galveno ļaundabīgu audzēju riska faktoru un kopumā bijusi par cēloni 31,8 procentiem no visiem nāves gadījumiem. Tādēļ tika skaidri noteiktas valsts prioritātes – finansējuma palielināšana veselības aprūpei un kaitīgo dzīves paradumu izplatības mazināšana, primāri mazinot smēķēšanas un alkohola izplatību Latvijā (*sk.: Smēķēšanas izplatība un sekas Latvijā 2018. gadā. Rīga: Slimību profilakses un kontroles centrs, 2019, 4., 10.–11. lpp.*). Arī Saeima atbildes rakstā norādījusi, ka gan aktīvā, gan pasīvā smēķēšana ir kaitīga un rada nelabvēlīgu ietekmi uz sabiedrības veselību īstermiņā un ilgtermiņā.

Satversmes tiesa jau atzinusi indivīda un sabiedrības veselību par vērtību, kurai ir neapšaubāma nozīme sabiedrības labklājības nodrošināšanā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 17. punktu*). Piemēram, attiecībā uz cilvēku veselības aizsardzību ir saprotams, ka

likumdevējs ir rūpējies par azartspēļu organizēšanas vietu apmeklētāju un darbinieku fizisko veselību, novēršot veselības kaitējuma riskus, kas saistīti ar smēķēšanas dūmu ieelpošanu un pakļautību tiem. Savukārt sabiedrības labklājība ir vērtējama ne tikai no finansiālās, bet arī vispārcilvēciskās perspektīvas. Proti, līdztekus materiālās labklājības aspektiem jēdziens “sabiedrības labklājība” ietver arī nemateriālus aspektus, kas nepieciešami harmoniskai sabiedrības funkcionēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 17. punktu*). Līdz ar to sabiedrības labklājība un citu cilvēku tiesību uz veselību aizsardzība ir savstarpēji saistītas tiesības un intereses, kuras daļēji pārklājas un nav aplūkojamas atrauti cita no citas.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums kalpo mērķim aizsargāt azartspēļu organizēšanas vietu darbinieku un azartspēļu spēlētāju – smēķētāju un smēķēšanai pakļauto personu – veselību un novērst saslimstības riskus. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir viens no līdzekļiem, kas izmantojami citu cilvēku tiesību aizsardzībai. Sabiedrības veselība ir nozīmīga visai valstij, tātad ierobežojums kalpo arī tādām leģitīmam mērķim kā sabiedrības labklājības aizsardzība.

Smēķēšanas aizliegums azartspēļu zālēs ir arī sabiedrības interesēs – tas ir vērsts uz atkarību mazināšanu un sociālās spriedzes novēršanu. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka azartspēles var negatīvi ietekmēt ne tikai cilvēka finansiālo situāciju, potenciāli radot nekontrolētus tēriņus, bet arī garīgo veselību, citstarp radot atkarību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 21. punktu*). Patoloģiska azartspēļu atkarība var radīt negatīvas sekas attiecībā uz personas garīgo attīstību, piemēram, nelabvēlīgi ietekmēt tās attiecības ar citiem cilvēkiem, tostarp ģimeni un draugiem, palielināt iespējamību izdarīt noziedzīgus nodarījumus vai iesaistīties tajos, kā arī nonākt finansiālās grūtībās (*sk.: National Research Council Pathological Gambling: A Critical Review. Washington DC: The National Academies Press, 1999, p. 158*). Tādējādi atkarība no azartspēlēm rada negatīvas sekas ne tikai indivīdam, bet arī ģimenei un sabiedrībai kopumā.

Tātad apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības labklājība.

11. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai vispirms jāpārbauda tas, vai izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai, proti, vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmos mērķus.

Tādējādi Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai ar smēķēšanas aizliegumu azartspēļu organizēšanas vietās var aizsargāt citu cilvēku tiesības un sabiedrības labklājību.

Aizliegums smēķēt azartspēļu organizēšanas vietās novērš to, ka brīdī, kad apmeklētāju, kas atkarīgs no smēķēšanas, pārņem vēlme uzsmēķēt, šāda iespēja viņam tiks nodrošināta iekštelpās. Vienlaikus šāds aizliegums ierobežo arī pasīvo smēķēšanu, proti, atrašanos tabakas dūmos. Tātad aizlieguma ietekmēto personu loks ir plašāks un aptver ne tikai aktīvos smēķētājus, bet arī citas smēķēšanas ietekmei pakļautās personas – darbiniekus un nesmēķētājus. Līdz ar to apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa – citu cilvēku tiesību aizsardzība – sasniegšanai.

Aizliegums smēķēt azartspēļu organizēšanas vietās ir vērsts arī uz spēlētāju uzvedības maiņu. Tas mudina ikdienā smēķējošu spēlētāju uz brīdi atrauties no azartspēlēm, atstāt no ārpasaules noslēgtās telpas, kurās šīs spēles notiek, un tādējādi varbūt novērsties no attiecīgās vides. Brīdis svaigā gaisā ārpus azartspēļu zāles un tai raksturīgās atmosfēras var radīt zināmu psiholoģisku distanci un dot iespēju apzināties situāciju. Fiziska pārvietošanās rada impulsu pārtraukt spēlēšanu, kas bieži mēdz būt automātiska un neapzināta. Rezultātā spēlētājam rodas iespēja izvērtēt savu rīcību un pieņemt lēmumu – spēlēšanu vai nu pārtraukt, vai turpināt. Tādējādi smēķēšanas ierobežojums funkcionē arī kā azartspēļu atkarības profilakses mehānisms, kas sekmē spēlētāja iespējas atgūt kontroli pār savu uzvedību. Līdz ar to apstrīdētā norma kā daļa no atkarību mazinoša mehānisma ir piemērota arī leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājība – sasniegšanai.

Tātad apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

12. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv nekādi citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu un 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 28.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka tai piederošās azartspēļu organizēšanas vietā izbūvētās smēķēšanas telpas jau pilnībā nodrošināja leģitīmo mērķu sasniegšanu un kā risinājums bija pat efektīvāks un saudzējošāks nekā apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums. Tādēļ likumdevējs būtu varējis izvīrīt augstākas prasības attiecībā uz speciāli paredzēto telpu aprīkojumu un

platību, kā arī gaisa ventilāciju, nevis noteikt smēķēšanas aizliegumu. Savukārt Saeima norāda, ka inženiertehniskās pieejas nepasargā no tabakas dūmu iedarbības. Proti, ventilācijas sistēmas nespēj pilnībā novērst kaitīgo vielu izplatību, bet tāds aprīkojums un ventilācijas apjoms, kāds būtu nepieciešams personu veselībai salīdzinoši drošas vides garantēšanai, nebūtu nedz praktisks, nedz ērts un finansiāli īstenojams.

Jau tajā laikā, kad Tabakas aprites likums tika pieņemts, bija konstatēts tas, ka neviena ventilācijas sistēma nespēj pilnībā likvidēt smēķēšanas rezultātā radīto gaisa piesārņojumu (*sk. likumprojekta Nr. 90/TA-2143 anotāciju*). Pasaules Veselības organizācijas Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību 8. panta izpratnē viens no principiem, kas valstīm jāņem vērā, aizsargājot cilvēku veselību no smēķēšanas dūmu nelabvēlīgās ietekmes, ir no smēķēšanas dūmiem brīvas iekštelpas darbavietās un publiskās vietās. Attiecībā uz “iekštelpu” definīciju minētā panta izpratnē ir atzīts, ka ar šo jēdzienu vajadzētu apzīmēt jebkuru telpu, kuru klāj jumts vai ierobežo viena vai vairākas sienas vai sāni, turklāt neatkarīgi no jumtam, sienai vai sāniem izmantotā materiāla un tā, vai konstrukcija ir pastāvīga vai pagaidu (*sk.: WHO Framework Convention on Tobacco Control. Guidelines for implementation of Article 8, 2013, p. 8*). Pētījumi liecina, ka daļēji smēķēšanas ierobežojumi, piemēram, tādi risinājumi kā atsevišķas smēķētāju un nesmēķētāju zonas, gaisa attīrīšana un ēku ventilēšana, nevar pilnībā pasargāt nesmēķētājus no pakļaušanas smēķēšanas dūmiem (*sk.: Babb S., McNeil C., Kruger J., Tynan M. Secondhand smoke and smoking restrictions in casinos: a review of the evidence. Tobacco Control, 2015, p. 11*). Tādēļ nav iespējams viennozīmīgi apgalvot, ka visās azartspēļu organizēšanās vietās esošās smēķēšanai paredzētās telpas un tajās ietvertie inženiertehniskie ventilācijas risinājumi ir efektīvi un novērš jebkādu kaitējumu smēķētāju un smēķēšanai pakļauto personu veselībai.

Tā kā smēķēšanas aizliegums azartspēļu zālēs ir vērsts arī uz to, lai smēķējošu spēlētāju mudinātu izrauties no spēles cikla un mainīt savus paradumus, tam nav funkcionālas alternatīvas. No smēķēšanas atkarīga spēlētāja iziešana no spēļu telpas – fiziski un akustiski norobežotas un psiholoģiski stimulējošas vides – vismaz īslaicīgi rada distanci no azartiskās uzvedības modeļa. Savukārt izolēta smēķētāju telpa azartspēļu organizēšanas vietas iekšpusē nebūtu adekvāta alternatīva, jo nepildītu spēlēšanas pārtraukuma funkciju. Spēlētājs tik un tā atrastos tajā pašā azartspēlēm raksturīgajā vidē un nepiedzīvotu fizisku un emocionālu distanci no tās.

Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams legītīmu mērķu – citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības labklājība – sasniegšanai.

13. Visbeidzot Satversmes tiesai, vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, ir jāpārbauda arī tā atbilstība, proti, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jānoskaidro izskatāmajā lietā līdzsvarojamās intereses un tas, vai ar apstrīdēto normu ir panākts taisnīgs līdzsvars starp dažādajām tiesībām un likumiskajām interesēm. Tāpat tiesai jāpārbauda, vai apstrīdētā norma attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju nepārkāpj tiesiskās paļāvības aizsardzības principu.

13.1. Izskatāmajā lietā ir samērojamas komersanta – azartspēļu organizētāja – tiesības veikt komercdarbību un gūt no tās pilnīgu labumu ar apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķu aptvertajām citu cilvēku tiesībām uz veselību un sabiedrības labklājību.

Ierobežojums, kas ar apstrīdēto normu radīts azartspēļu organizētāja īpašuma tiesībām, ir mērens, jo regulē tikai vienu konkrētu smēķējoša spēlētāja uzvedības izpausmi – smēķēšanu –, pieprasot, lai viņš atstāj spēļu zāli un tajā iekārtoto speciālo smēķēšanai paredzēto telpu. Nevar apgalvot, ka apstrīdētā norma pilnībā ierobežotu azartspēļu organizētāja komercdarbību. Proti, azartspēļu organizētāja – Pieteikuma iesniedzēja – vēl joprojām var organizēt azartspēles un gūt ieņēmumus no to organizēšanas. Kā liecina publiski pieejamie no kapitālsabiedrību operatīvajām atskaitēm gūtie dati par azartspēļu nozares finansiālo darbību 2024. gadā un 2025. gada pirmajā ceturksnī, azartspēļu organizētāji kopumā 2025. gada pirmajā ceturksnī guvuši ienākumus vairāk nekā 25 miljonu *euro* apmērā no azartspēļu automātiem un vairāk nekā divu miljonu *euro* apmērā no spēļu galdiem (*sk. Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas apkopotos operatīvos statistikas datus par izložu un azartspēļu tirgu 2025. gada 1. ceturksnī. Pieejams: www.iaui.gov.lv*). Salīdzinājumā ar 2024. gada pirmo ceturksni šie ienākumi ir samazinājušies par aptuveni 10 procentiem. Tomēr nav iespējams konstatēt tiešu korelāciju starp minēto ieņēmumu samazinājumu un apstrīdētās normas ietekmi, jo nav datu par to, vai azartspēļu spēlētāji būtu sistemātiski pārtraukuši azartspēļu organizēšanas vietu apmeklēšanu tieši smēķēšanas aizlieguma dēļ. Gluži otrādi, no jau minētajiem Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas statistikas datiem secināms, ka no interaktīvo azartspēļu organizēšanas gūto ienākumu samazināšanās varētu būt vispārēja tendence, kam

nav tiešas saistības ar apstrīdēto normu. Tomēr apstrīdētajai normai varētu būt netieša ietekme. Proti, ņemot vērā to, ka tā ir vērsta uz spēlētāja novēršanu no spēles, var samazināties spēlēšanas biežums vai ilgums.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir skāris tikai tos komersantus, kuri uz Tabakas aprites likuma 10. panta ceturtās daļas pamata bija izvēlējušies ierīkot tiem piederošajās azartspēļu organizēšanas vietās smēķēšanas telpas. Šādu īpaši norobežotu telpu ierīkošana nebija obligāta, ja azartspēļu organizētājs jau sākotnēji savās telpās nebija pieļāvis smēķēšanu.

Īpašuma tiesību ierobežojumu atsver labums, ko no šā ierobežojuma gūst visa sabiedrība. Apstrīdētā norma tiecas pasargāt visas personas, kas uzturas azartspēļu organizēšanas vietās, – aktīvos smēķētājus, smēķēšanai pakļautās personas, kā arī darbiniekus – no saslimšanas riskiem, kā arī mazināt azartspēļu atkarības risku daļai spēlētāju.

Konkrētajā gadījumā starp personas īpašuma tiesību ierobežojumu un sabiedrības veselību ir panākts taisnīgs līdzsvars, jo apstrīdētā norma kalpo plašākam un ilgtermiņa mērķim – sabiedrības kā vienota veseluma aizsardzībai, nevis atsevišķu personu mantiskajām interesēm.

13.2. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, samērīguma princips tika pārkāpts arī tādējādi, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, nav ņēmis vērā azartspēļu organizētāju tiesisko paļāvību. Pieteikuma iesniedzēja ieguldījusi finanšu līdzekļus, lai azartspēļu organizēšanas vietās izveidotu konstruktīvi nodalītas smēķēšanai paredzētas telpas, attiecīgi aprīkojusi šīs telpas un paļāvusies uz to, ka tās rīcība būs atzīstama par tiesisku arī ilgtermiņā. Pretējā gadījumā tā lēmumu par minēto telpu izveidi nebūtu pieņēmusi un attiecīgi nebūtu ieguldījusi finanšu līdzekļus to izbūvē.

Tiesiskās paļāvības aizsardzības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonekventu valsts rīcību. Persona var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvātā uzticēšanās. Tiesiskās paļāvības aizsardzības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t. i., persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un reāli īstenotas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 24. punktu*). Tomēr tiesiskās paļāvības aizsardzības princips nedod pamatu paļauties uz to, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies, bet gan pieļauj un noteiktos apstākļos pat pieprasa pastāvošā tiesiskā regulējuma grozīšanu. Pretējā gadījumā valsts nevarētu pienācīgi reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem. Grozot tiesisko regulējumu,

likumdevējam ir jāņem vērā tās tiesības, uz kuru saglabāšanu vai īstenošanu personai var būt izveidojusies paļāvība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 24.2. punktu*). Tiesiskās paļāvības aizsardzības princips aizsargā vienīgi tādas tiesības, uz kuru īstenošanu personai varēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 21. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-03-01 13. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējai uz Tabakas aprites likuma 10. panta ceturtnās daļas pamata varēja rasties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka savā azartspēļu zālē ierīkotās smēķēšanas telpas varēs tikt izmantotas ilgtermiņā. Kā jau norādīts šā sprieduma 8. punktā, tiesības uz īpašumu aptver arī ekonomiskās intereses, kas izriet no komercdarbības veikšanas. Tomēr komersantam nevar veidoties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka attiecīgās nozares tiesiskais regulējums nekad netiks mainīts tādā veidā, kas varētu ietekmēt tā komercdarbību. Izskatāmajā lietā būtiski ir arī tas, vai likumdevējs, grozot tiesisko regulējumu, ir noteicis saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no tiesiskās paļāvības aizsardzības principa izrietošā prasība nodrošināt pēc iespējas saudzējošāku pāreju uz jauno tiesisko regulējumu ir nozīmīga, jo personai, kurai jaunais regulējums tiks piemērots, ir jānodrošina pienācīgā kārtā tam sagatavoties. Šādu saudzējošu pāreju iespējams nodrošināt, piemēram, pārejas noteikumos atliekot jaunā regulējuma spēkā stāšanos uz noteiktu laiku (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 24. punktu*).

Apstrīdētā norma ir pieņemta 2024. gada 11. janvārī, bet atbilstoši Tabakas aprites likuma pārejas noteikumu 22. punktam tā stājas spēkā tikai 2025. gada 1. janvārī. Tādējādi azartspēļu organizētājiem bija atvēlēts gandrīz vesels gads, lai viņi pielāgotu savu komercdarbības praksi jaunajam tiesiskajam regulējumam. Šāds laika posms ir uzskatāms par pietiekamu tam, lai konkrētajā gadījumā būtu nodrošināta tiesiskās paļāvības aizsardzības principam atbilstoša un saudzējoša pāreja uz jauno tiesisko regulējumu.

Tabakas aprites likuma regulējums līdz 2025. gada 1. janvārim neprasīja, lai ikviens komersants savās kazino un spēļu zālēs izbūvētu īpašas smēķēšanai paredzētas telpas. Kā norāda Saeima, likumdevējs, pieņemot Tabakas aprites likuma 10. panta ceturto daļu, uzlika par pienākumu attiecībā uz minētajām telpām izpildīt noteiktas tehniskās prasības tikai tiem azartspēļu organizētājiem, kuri bija izvēlējušies nodrošināt saviem klientiem azartspēļu organizēšanas vietās smēķēšanas iespējas. Tātad attiecīgo telpu pielāgošana apstrīdētajā normā

ietvertajām prasībām nebija noteikta kā pienākums, kas attiecas uz ikvienu komersantu, kura pamatdarbība ir azartspēļu organizēšana, bet tika veikta pēc brīvprātīgas izvēles, kura Pieteikuma iesniedzējas gadījumā rezultējusies konkrētos ar smēķēšanai paredzētu telpu izveidošanu un uzturēšanu saistītos izdevumos.

Nedz no apstrīdētās normas, nedz Tabakas aprites likuma neizriet aizliegums komersantam pārveidot savas telpas pēc saviem ieskatiem vai izmantot citiem mērķiem, nevis smēķēšanai. Nav izslēdzama iespēja, ka smēķēšanas telpu pielāgošana citiem mērķiem prasīs no azartspēļu organizētājiem zināmu finansiālu ieguldījumu, piemēram, tad, ja viņi izvēlēšies attiecīgās telpas pārvietot, sniegt tajās jaunus pakalpojumus apmeklētājiem vai pat tās likvidēt. Taču arī šāds finansiāls ierobežojums ir uzskatāms par samērīgu iepretim labumam, kādu apstrīdētās normas rezultātā gūs azartspēļu organizēšanas vietu apmeklētāji, darbinieki un visa sabiedrība.

Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem un nepārkāpj tiesiskās paļāvības aizsardzības principu.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt likuma “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā” 12. pantu, ciktāl ar to Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 10. panta otrā daļa papildināta ar 17. punktu, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina